

บทที่ 2 การผลิตสินค้าเกษตร

แม้ว่าการผลิต ไม่เกี่ยวข้องกับการตลาดโดยตรง แต่ในการจัดการตลาดสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการผลิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ผลิตต้องศึกษาความต้องการของตลาดก่อนที่จะทำการผลิต เพื่อให้มีความแน่ใจว่า ผลิตภัณฑ์ออกมาแล้วมีตลาดรองรับและสามารถขายได้ และทำกำไรให้แก่ผู้ผลิต

ในเรื่องของการผลิตสินค้าเกษตรก็เช่นเดียวกัน การมุ่งหวังที่จะทำการผลิตแล้ว จึงคิดทำการขายจะทำให้เกิดปัญหาหรือเสี่ยงต่อการตลาด รายได้และผลกำไรของกิจการ ดังนั้น นอกจากเกษตรกรจะต้องศึกษาข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานทางราชการ หรือองค์กรธุรกิจของเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรว่า พื้นที่ใดมีสภาพแวดล้อมเหมาะที่จะเพาะปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดที่จะให้ผลผลิตสูง แล้วจึงเลือกสินค้าที่จะทำการผลิต สินค้าที่จะผลิตอาจมีหลายชนิดซึ่งเกษตรกรจะต้องนำข้อมูลดังกล่าวไปศึกษา ลักษณะความต้องการของตลาด เพื่อเลือกผลิตสินค้าที่ตลาดมีความต้องการมากและวางแผนการผลิตเฉพาะสินค้านั้นๆต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ผลผลิตที่ได้จะมีตลาดรองรับอย่างแน่นอน

ความหมายของการผลิตสินค้าเกษตร

คือ การเปลี่ยนสภาพปัจจัยการผลิตทางการเกษตรจากธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยการผลิตที่มนุษย์จัดเตรียมขึ้น ได้แก่ ที่ดิน น้ำ แรงงาน เงินทุน ปุ๋ย พันธุ์พืช การจัดการ เป็นต้น เพื่อให้เกิดผลผลิต ได้แก่ พืชหรือสัตว์ ตามจุดประสงค์ที่ต้องการ โดยการเน้นในหลักการที่สำคัญคือ ใช้ปัจจัยให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อให้ต้นทุนการผลิตต่ำที่สุด และผลกำไรจากการดำเนินงานสูงสุด

ปัจจัยการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยการผลิตที่เกิดจากธรรมชาติ จะมีจำนวนหรือปริมาณมากน้อยแตกต่างกันตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้น การเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์บางชนิด จำเป็นต้องศึกษาพิจารณาปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกำหนด ความเป็นไปได้เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต อันจะนำไปสู่ประสิทธิผลของการผลิตสินค้านั้น ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ ที่ดิน ปริมาณน้ำและฝน อุณหภูมิ ความชุ่มชื้น เป็นต้น

2. ปัจจัยการผลิตที่มนุษย์พยายามจัดหาขึ้นมา เพื่อให้เหมาะกับลักษณะการผลิตพืชหรือสัตว์ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ การผลิตสินค้าเกษตรในเชิงธุรกิจนั้น จะมุ่งอาศัยปัจจัยจาก

ธรรมชาติเพื่อให้เป็นไปตามแผนการผลิต และเกิดประสิทธิผลตามเป้าหมาย ดังนั้น เมื่อผู้ผลิตตัดสินใจว่าจะผลิตสินค้าอะไร ก็จำเป็นต้องเตรียมจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นเพื่อการผลิตต่อไป ปัจจัยดังกล่าวนี้ ได้แก่ เงินทุน พันธุ์พืช ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชหรือสัตว์ แรงงาน ความรู้ในการจัดการ เป็นต้น

สินค้าจากการเกษตรชนิดเดียวกันแต่นำไปเพาะปลูกในพื้นที่ซึ่งสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน ผลผลิตที่ได้รับจะมีคุณภาพเหมือนกัน หรือแตกต่างกันบ้างผันแปรไปตามปัจจัยจากธรรมชาติมากกว่าปัจจัยที่มนุษย์ได้จัดเตรียมขึ้นมา

ฟาร์ม (Farm) หมายถึง สถานที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยผลิตทางการเกษตร ซึ่งอาจจะเป็นการเพาะปลูกในไร่นา การทำสวน การเลี้ยงสัตว์บกหรือสัตว์น้ำ และเป็นการดำเนินงานในเชิงธุรกิจ คือ มีจุดประสงค์ที่สำคัญเพื่อการค้าธุรกิจเหล่านี้อาจเป็นฟาร์มขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ก็ได้

ระบบการฟาร์ม (Systems of Farming) เป็นการดำเนินการประกอบการในฟาร์มหนึ่ง ๆ ตามที่กิจการหรือเกษตรกรเลือกเพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์ หรือผสมผสานกันตามจุดประสงค์ของฟาร์มแต่ละแห่งนั้น ซึ่งอาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การผลิตมุ่งเฉพาะอย่างเดียว (Specialization)

ระบบการผลิตตามวิธีนี้จะมุ่งการผลิตเฉพาะพืชหรือสัตว์ เฉพาะอย่างเท่านั้น การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเต็มที่เพื่อให้ได้ผลผลิตจำนวนมากตามจุดประสงค์ที่ต้องการ สินค้าที่มีจำนวนมากนี้ จะทำให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มขึ้น ระบบการผลิตดังกล่าวนี้ ได้แก่ การทำนาข้าว ไร่ข้าวโพด การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

แม้ว่าระบบการผลิตเฉพาะอย่างนี้จะเป็ผลดีต่อผู้ผลิตอย่างมาก เพราะสามารถทำรายได้ให้แก่ผู้ผลิตจำนวนมากก็ตาม แต่ก็มีความเสี่ยงเช่นกัน ได้แก่ ถ้าพืชผลเหล่านั้นได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ หรือศัตรูพืชหรือสัตว์ ที่ผู้ผลิตไม่สามารถเผชิญกับปัญหาและไม่สามารถแก้ไขได้ ผู้ผลิตจะต้องรับภาระความเสียหายนั้นแต่ผู้เดียว โดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ เช่น ภัยที่เกิดจาก น้ำท่วม ฝนแล้ง พายุ แมลงกัดทำลาย เป็นต้น

2. การผลิตมุ่งกระจายมากชนิด (Diversification)

หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อกระจายการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์หลายชนิดตามความเหมาะสมกับพื้นที่เหล่านั้น การจะเลือกผลิตตามระบบนี้ได้ ผู้ผลิตต้องศึกษาวิจัยจนมีความแน่ใจแล้วว่าปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวกับธรรมชาติและที่มนุษย์จะสร้างเสริมขึ้นมาจะสามารถใช้เพื่อการเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เหล่านี้ได้ หมายถึง กระบวนการผลิตจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ผลผลิตคุ้มค่ากับการลงทุน ผู้ผลิตมีรายได้และกำไร ผู้ผลิตจึงจะตัดสินใจเลือก

ทำการผลิตตามระบบนี้ ได้แก่ การทำสวน เพาะปลูกพืชหลายชนิดในบริเวณพื้นที่แห่งเดียวกัน แต่ละชนิดมีจำนวนไม่มาก ผลผลิตที่ได้ของพืชแต่ละชนิดก็มีปริมาณไม่มาก เก็บเกี่ยวได้ไม่พร้อมกัน ส่วนมากแล้วจะทยอยเก็บเกี่ยวตามฤดูกาลตามช่วงระยะเวลาในระหว่างรอบปี ผู้ผลิตขายพืชผลได้ครั้งละไม่มาก แต่มีรายได้รับตลอดทั้งปี พืชบางชนิดเก็บเกี่ยวได้มากน้อยแตกต่างกัน บางชนิดได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติแต่ยังคงมีพืชชนิดอื่นที่สามารถปรับตัวมีชีวิตอยู่รอดและให้ผลผลิตต่อไปได้ มิได้ทำความเสียหายแก่ผู้ผลิตโดยสิ้นเชิงอย่างเช่นระบบการผลิตพืชเฉพาะอย่าง

3. การผลิตมุ่งกระจายอย่างประสมประสาน

เป็นการผลิตที่เน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพทางการผลิตสูงสุด โดยการกระจายการผลิต พืช และสัตว์หลาย ๆ ชนิดตามความเหมาะสมแต่ผู้ผลิตและจะต้องหาความสัมพันธ์ในกระบวนการผลิตนั้นว่า พืชหรือสัตว์ที่ต้องการผลิตนั้น ในช่วงกระบวนการผลิตที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันหรือไม่อย่างไร เพื่อนำความสัมพันธ์มาเสริมสร้างกระบวนการผลิตเพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต และผลผลิตที่ได้เป็นที่น่าพอใจ การผลิตตามวิธีนี้ได้แก่ การเพาะปลูกพืชและสัตว์ในแหล่งเดียวกัน การนำพืชไปเลี้ยงหมู หมูถ่ายมูลออกมาเลี้ยงปลา ผลิตภัณฑ์จากปลาหรือมูลปลานำไปทำปุ๋ยสำหรับพืช เป็นต้น จากตัวอย่างนี้ ทั้งพืชและสัตว์ที่ผลิตนั้นได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกันอันจะเป็นการลดต้นทุนการผลิตได้ การเพาะปลูกพืชแบบผสมผสานก็โดยการศึกษาว่าพืชชนิดใดต้องการแสงแดดมากน้อยแตกต่างกัน จะต้องนำพืชเหล่านี้มาเพาะปลูกในพื้นที่แห่งเดียวกัน ก็จะต้องปลูกพืชที่ต้องการแสงแดดมากให้ช่วยปกป้องบังแสงแดดให้แก่พืชที่ต้องการแสงแดดน้อย พืชทั้งสองชนิดก็มีโอกาสเจริญงอกงามได้ในพื้นที่เดียวกัน เช่น การทำสวน เป็นต้น

4. การผลิตเพื่อตอบสนองธุรกิจการเกษตร

การจัดการธุรกิจการเกษตรต้องมีกิจกรรมหลายอย่าง ทั้งทางด้านการผลิตและการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าบทบาทของการผลิตสินค้าเกษตรมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกับการจัดการตลาดทั้งในและต่างประเทศ จึงอาจพิจารณาได้ดังนี้

4.1 ธุรกิจการเกษตรทำหน้าที่เป็นคนกลาง

บริษัทห้างร้านหรือบุคคลที่เข้ามามีบทบาทในการรับซื้อพืชผลเกษตรจากเกษตรกรโดยตรง และนำมาจัดเตรียมเสียใหม่ ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ไม่ว่าจะ เป็นโรงงานแปรรูป หรือตลาดส่งออกก็ตาม แม้ว่ากิจการเหล่านี้ได้พยายามจัดการธุรกิจไปในทางที่ดีที่สุดแล้ว แต่ปัญหาทางด้านของเกษตรกร และลูกค้าของคนกลางเหล่านี้มักเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้คนกลางมากรายไม่สามารถจัดการธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ปัญหาบางประการที่กิจการจำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาพอสรุปได้ ดังนี้

4.1.1 กิจการไม่สามารถกำหนดราคาซื้อ-ขายล่วงหน้าได้

4.1.2 กิจการไม่สามารถกำหนดแผนการส่งมอบล่วงหน้าได้ เพราะว่า

4.1.2.1 รับซื้อสินค้าไว้ไม่ดี

4.1.2.2 ข้อจำกัดของตลาดเพราะระบบฝากขาย

4.1.2.3 ไม่ทราบปัญหาที่แท้จริง แก้ปัญหาไม่ถูกจุด เช่น เกษตรกรไม่

ถนอมพืชผักหลังเก็บเกี่ยว พอสินค้าผ่านไปสู่คนกลาง หรือผู้แปรรูป สินค้าเสียหายเน่าเปื่อย
ด้วยคุณภาพ ลูกค้าเรียกร้องขอลดหย่อนการชำระเงินตามข้อตกลง และเกิดความเข้าใจผิดกัน
บ่อย ๆ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มิได้ศึกษาติดตามถึงต้นตอที่แท้จริงว่า ต้นเหตุของความเสียหายนี้
เกิดจากเกษตรกรจัดการพืชผักหลังเก็บเกี่ยวไม่ดีพอ

คนกลางจำเป็นต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยการติดต่อกับลูกค้าของ
กิจการโดยตรงที่อยู่ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อหาข้อตกลงเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้า เพื่อนำ
มากำหนดเป็นนโยบายของกิจการต่อไป ดังนั้น การซื้อขายล่วงหน้าทุกครั้งจะต้องพิจารณา
สินค้าให้สอดคล้องกับนโยบาย ที่สำคัญตามลำดับ ดังนี้

- คุณภาพ
- เวลา
- ปริมาณ
- ราคา

ธุรกิจการเกษตรทำหน้าที่เป็นคนกลางจะใช้การตลาดนำการผลิตเสมอ และจะต้อง
พยายามทำธุรกิจให้ครบวงจร เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าว

วิธีตลาดของคนกลาง

ไม่ว่ากิจการขนาดเล็กหรือใหญ่ การแสวงหาตลาดใหม่เพื่อขยายทั้งตลาดเก่าและใหม่จะ
มีความจำเป็นอย่างยิ่ง การติดต่อสื่อสารกับลูกค้า หรือการเดินทางไปพบปะกับลูกค้าโดยตรง
นอกจากจะมีโอกาสได้ตลาดแล้วยังเป็นเป้าหมายที่จับต้องได้ และรับทราบปัญหาและอุปสรรค
เกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าได้อีกด้วยเพิ่มความรู้เรื่องเกี่ยวกับการขนส่งเพื่อลดการสูญเสีย
ให้น้อยที่สุด เพราะว่าสินค้าเกษตรเป็นสินค้าที่เสียหายง่าย และการปฏิบัติดังกล่าวนี้
ยังเป็นการแก้ข้อกล่าวหาของลูกค้าปลายทาง ที่จะนำมาอ้างเป็นเหตุผล เพื่อกดราคาสินค้าลงได้

คนกลางที่ดำเนินธุรกิจการเกษตรสมัยใหม่ในปัจจุบัน พยายามนำแนวความคิดการจัดการ
ธุรกิจสมัยใหม่มาใช้เสมอ เช่น ผู้บริหารธุรกิจ สมควรจะมีคุณธรรมอยู่ในใจ ทำให้การค้าโดยไม่
ต้องกดขี่ เกษตรกรผู้ผลิต ขณะเดียวกันก็ต้องไม่โกงราคาสินค้ากับผู้ซื้อปลายทาง แต่จะต้อง
พยายามทำกำไร เพื่อความอยู่รอดของกิจการในช่วงกลางระหว่างผู้ผลิตกับผู้ซื้อ

กลยุทธ์สู่คุณภาพและความเชื่อมั่น

วิธีการจะให้ลูกค้ายอมรับสินค้า โดยเฉพาะลูกค้าที่อยู่ห่างไกล หรือต่างประเทศที่มีกำลังซื้อสูง แต่มีระดับการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ธุรกิจที่เป็นคนกลางดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องยึดหลักนโยบายที่ได้กำหนดไว้กับลูกค้าทั้งหลายเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญได้แก่

1. คุณภาพของสินค้าตรงตามที่ลูกค้าต้องการ ซึ่งมีความหมายรวมถึง ชนิด รูปร่าง ลักษณะ ขนาด สี สัน รสชาติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีที่ใช้จะต้องเป็นที่ยอมรับของลูกค้า
2. ช่วงเวลาตามที่ลูกค้าต้องการ พืชผลบางชนิดผลิตได้ไม่เพียงพอความต้องการในบางฤดูกาลจำเป็นต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ผู้ขายจะต้องศึกษาสังเกตว่า ลูกค้ามีความต้องการพืชผลมากในช่วงระยะเวลาใด เพื่อปรับแผนการผลิตและการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด
3. ปริมาณสินค้ามีมากพอสนองต่อความต้องการของโรงงานแปรรูป และความคล่องตัวของการขนส่งในจุดที่คุ้มทุน
4. ราคาตกลงซื้อขาย ถ้าคนกลางและผู้ซื้อสามารถตกลงตามข้อ 1 ถึงข้อ 3 ได้แล้ว จึงจะคุยกันเรื่องราคากับผู้ผลิตหรือเกษตรกร และผู้ซื้อ ถ้าตกลงเรื่องราคาได้กับทุกฝ่าย การทำสัญญาซื้อขายจะเกิดขึ้น

หลังจากคนกลาง ได้ข้อสรุปจากทุกฝ่ายเป็นที่น่าพอใจแล้ว ก็จะวางแผนส่งเสริมให้ชาวไร่ ทำการเพราะปลูกพืชผล ตามที่ได้เคยคุยกันไว้ คนกลางอาจส่งพนักงานส่งเสริมการเกษตรไปให้คำแนะนำแก่ชาวไร่ และมีแปลงสาธิตเตรียมไว้ให้เกษตรกรในโครงการเข้าศึกษาดูงาน การจัดการเกษตรที่ดี

คนกลางที่เป็นกิจการขนาดใหญ่ นอกจากต้องให้บริการช่วยเหลือฟรีแก่สมาชิกแล้ว บางครั้งต้องลงทุนปัจจัยการผลิตบางชนิดให้แก่เกษตรกร ชาวไร่ไปก่อน ภายหลังเก็บเกี่ยวพืชผลได้แล้วเกษตรกรจึงจะนำเงินมาใช้คืนปัจจัยการผลิตดังกล่าว ได้แก่

1. พันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ที่ลูกค้าของคนกลางยอมรับแล้ว
2. ปุ๋ย ที่มีความเหมาะสมกับสถานที่ที่จะเพาะปลูก
3. ยาปราบศัตรูพืช และสารป้องกันโรครา ที่ลูกค้าทราบและยอมรับในราคาต้นทุนที่ต่ำที่สุด
4. เงินลงทุนครั้งแรก ซึ่งคนกลางจะหักใช้หนี้เมื่อมีการรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน

ระบบฟาร์มทูนนิยม

คนกลางบางรายจะนำเอาระบบฟาร์มทูนนิยม หรือการผลิตตามสัญญาข้อตกลง (Contract Farming) มาใช้ในการขยายงานโดยเริ่มจากลูกไร่ในระยะเริ่มต้นเพียงไม่กี่ราย จากนั้นก็ขยายงานไปเรื่อย ๆ จนเป็นพันหรือหมื่นรายตามความสามารถของคนกลางแต่ละราย ในช่วงเริ่มต้นนั้นคนกลางจะไม่ทำสัญญาผูกมัด และไม่มีการรับประกันราคาซื้อขาย ปล่อยให้ชาวไร่คิดตรึงตรองเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนกลางให้กับชาวไร่ และสิ่งที่คนกลางต้องการจากชาวไร่เพื่อให้เกิดความเชื่อถือที่พึงมีต่อกันเมื่อจำนวนลูกไร่ขยายตัวมากขึ้น สถานการณ์ตลาดเปลี่ยนแปลงไป ระบบฟาร์มทูนนิยมที่ซื้อขายกันด้วยใจจริงจะได้รับการปรับเข้าสู่ระบบแผนการที่เป็นจริง ได้แก่ การตั้งราคาประกันรับซื้อ ขณะเดียวกันคนกลางต้องจัดระบบและกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ให้ลูกไร่ปฏิบัติ เพื่อป้องกันการสูญเสียที่จะเกิดตามมาแต่กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้คนกลางจำนวนมากยังพยายามแฝงลิ้วด้วยความเอื้อเพื่ออาทรแก่ชาวไร่ เช่น การซื้อปุ๋ยเป็นเงินเชื่อเกษตรกรไม่ต้องนำหลักฐาน หรือหลักทรัพย์มาค้ำประกัน เพียงแต่ให้เซ็นชื่อรับของไว้เท่านั้น

คนกลางรายใหญ่บางราย จะนำวิธีการวิจัยและการพัฒนา (Research and Development) มาใช้ เพื่อให้ผลผลิตที่จะออกสู่ตลาดมีคุณภาพสูงสุด โดยทำตั้งแต่ห้องวิจัยเพื่อพัฒนาพันธุ์พืช ผัก ผลไม้ต่าง ๆ และทำแปลงสาธิตให้กับลูกไร่ได้ศึกษา ซึ่งจะช่วยให้การลงมือปฏิบัติเพาะปลูกจริง ๆ มีการผิดพลาดเกิดขึ้นน้อยที่สุด

สรุป ในเรื่องการผลิตตามความต้องการของคนกลางนี้ เกษตรกรต้องรอคำสั่งให้เพาะปลูกพืช หรือสัตว์ ตามที่คนกลางต้องการ จะเลือกผลิตตามความพอใจของเกษตรกรเองไม่ได้ นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับประโยชน์ทั้งเงินทุนและปัจจัยการผลิตล่วงหน้าจากคนกลาง และชำระหนี้สินระหว่างกันภายหลังเก็บเกี่ยวพืชผลได้แล้ว เกษตรกรมีตลาดรองรับผลผลิตอย่างแน่นอนและยังสามารถทราบราคาซื้อขาย และผลกำไรล่วงหน้าอีกด้วย

4.2 การผลิตสินค้าเกษตรเพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการเกษตร

การที่นักลงทุนใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ เงินทุน แรงงาน เครื่องจักร ประกอบกับปัจจัยจากธรรมชาติ เพื่อทำการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทำให้สินค้าขายได้ง่ายและได้ผลกำไรตอบแทนเรียกว่า เป็นการดำเนินงานเกี่ยวกับธุรกิจการเกษตร เพราะว่าพืชผลเหล่านั้นยังไม่ได้แปรรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ส่วนการลงทุนในอุตสาหกรรมการเกษตรนั้น นักลงทุนจะต้องศึกษาวิจัยตลาดผลิตภัณฑ์ที่จะผลิตนั้นว่า ลักษณะความต้องการของตลาดเป็นอย่างไร เช่น คุณสมบัติผลิตภัณฑ์ที่หีบห่อ ตราฉลาก บริการ เวลาที่ตลาดต้องการ เป็นต้น เพื่อนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาวางแผนการผลิต และดำเนินการแปรรูปตามจุดประสงค์ที่ต้องการ

อุตสาหกรรมเกษตรหรือการแปรรูปสินค้าเกษตร เป็นกระบวนการผลิตที่ต้องใช้วัตถุดิบจากการเกษตร เพื่อป้อนเข้ากระบวนการแปรรูป การใช้วัตถุดิบของอุตสาหกรรมเป็นลักษณะของอุปสงค์ที่ต่อเนื่องคือ ถ้าตลาดมีความต้องการผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปมาก ความต้องการวัตถุดิบเพื่อป้อนเข้ากระบวนการผลิตจะเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรจะได้ผลผลิตมากหรือน้อยต้องอาศัยปัจจัยจากธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดความไม่แน่นอนเกี่ยวกับอุปทานของวัตถุดิบที่อุตสาหกรรมเกษตรต้องการ ดังนั้น โรงงานอุตสาหกรรมจึงจำเป็นต้องลงทุนทำการผลิตสินค้าเกษตรที่เป็นวัตถุดิบเสียเอง เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยง เนื่องมาจากอุปทานวัตถุดิบในตลาดไม่พอกับความต้องการ และปัญหาเกี่ยวกับราคาวัตถุดิบ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อต้นทุนการผลิตโดยตรง โรงงานอุตสาหกรรม จะมีการลงทุนใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้เครื่องมือที่ทันสมัย เพราะปลูกพืชบางชนิดที่สามารถเร่งความเจริญเติบโต หรืออาจกำหนดความเจริญเติบโตได้ เพื่อให้มีผลผลิตป้อนโรงงานทุกฤดูกาล เช่น โรงงานผลิตสับปะรดกระป๋อง จะทำการเพาะปลูกสับปะรดเอง ตามช่วงระยะเวลาที่คาดว่าจะเก็บเกี่ยวได้ เพื่อนำไปเข้ากระบวนการแปรรูปเป็นสับปะรดกระป๋องต่อไป เป็นเงิน การผลิตดังกล่าวจึงเป็นการผลิตเพื่ออุตสาหกรรมเกษตรโดยตรง แทนที่โรงงานจะมุ่งไปซื้อจากชาวไร่คือ เกษตรกรที่เพาะปลูกสับปะรด ซึ่งอาจจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงภัยตามที่กล่าวแล้ว

เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรต้องใช้วัตถุดิบเป็นจำนวนมากและต่อเนื่อง ดังนั้น การเพาะปลูกพืชผลเหล่านี้ต้องอาศัย ที่ดินจำนวนมาก แรงงานราคาถูก เพื่อเตรียมวัตถุดิบป้อนเข้าโรงงาน นักลงทุนจากประเทศพัฒนา เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เป็นต้น พยายามมุ่งเข้าไปลงทุนอุตสาหกรรมเกษตร ในประเทศด้อยพัฒนา เพราะปัจจัยการผลิตราคาต่ำทำให้ต้นทุนถ้านำเอาเทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัยมาใช้ จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีต้นทุนต่ำ ตลาดได้กว้างขวางมากขึ้น เช่น ในประเทศไทย มีบริษัทโต จำกัด จากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาตั้งโรงงานสับปะรดกระป๋องที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีไร่สับปะรดเป็นของตัวเอง มีแรงงานรับจ้างในไร่จำนวนมาก แรงงานบางส่วนขายแรงงานให้กิจการทั้งครอบครัว อีกตัวอย่างคือ ฟาร์มคีรีขันธ์ ใช้ที่ดินประมาณ 600 ไร่ จัดทำธุรกิจการเกษตรรอบเนกประสงค์คือมีทั้งการทำนาทำไร่เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา มีแรงงานประจำไร่ ทั้งมาเป็นครอบครัวและรายบุคคล ฟาร์มนี้ยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่มีที่ดินในบริเวณใกล้เคียง นำที่ดินเข้าร่วมโครงการด้วย ทำให้ที่ดินเป็นผืนเดียวกัน ภายใต้การผลิตระบบเดียวกัน แผนการดำเนินงานรูปแบบเดียวกัน โดยคณะผู้บริหารกลุ่มเดียวกัน

กลุ่มบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ได้ร่วมมือกับธนาคารกรุงเทพ จัดโครงการ “หนองหว้า” เรียกว่า บริษัทฟาร์มกรุงเทพฯ จำกัด ในเครื่องเจริญโภคภัณฑ์ ได้ไปรวบรวมซื้อที่ดินจากเกษตรกร

ประมาณ 1,000 ไร่ และให้เจ้าของที่ดินของเดิมเข้ามาเป็นสมาชิกของโครงการ บริษัทจะสร้างบ้านให้ จัดเตรียมคอกหมู จำหน่ายหมู จำหน่ายรักษาโรค บริการด้านสัตวแพทย์ และเทคนิคทางวิชาการต่าง ๆ โดยบริษัทเอาเงินไปจากธนาคารกรุงเทพไปลงทุนให้สมาชิก

เนื่องจากสมาชิกได้รับเงินยืมไปจากธนาคารกรุงเทพ ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงเป็นลูกหนี้ธนาคารกรุงเทพ และมีบริษัทเป็นผู้ค้ำประกันหนี้ หลังจากเกษตรกรเซ็นชื่อยอมรับการเป็นลูกหนี้ธนาคารแล้ว ก็ลงมือทำงานตามที่บริษัทมอบหมาย คือ ครอบครัวยุติหนึ่งเลี้ยงหมูอย่างน้อย 6 ตัว เพื่อให้แม่หมูออกลูก เมื่อแม่หมูออกลูกแล้วทางบริษัทก็จะจ่ายเงินให้เกษตรกร 70 บาทต่อลูกหมูหนึ่งตัว เช่น แม่หมู 6 ตัว ออกลูกทั้งหมด 30 ตัว เกษตรกรครอบครัวยุติหนึ่งจะได้รับเงิน 2,100 บาท เป็นอัตราที่ตายตัว ไม่ว่าราคาหมูเป็นจะขึ้นลงอย่างไร และลูกหมูทั้งหมดก็จะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัท ราคาลูกหมูที่เกษตรกรได้รับตัวละ 70 บาทนั้น บริษัทคำนวณจากราคาหมูเป็นในตลาดและหักด้วยปัจจัยการเลี้ยงหมูที่บริษัทได้จ่ายล่วงหน้าไปแล้ว เช่น ค่าอาหาร ค่ายา ค่าบริการ ค่าหนี้ธนาคาร และกำไรของบริษัท เป็นต้น คงเหลือให้เกษตรกรผู้เลี้ยงตัวละ 70 บาท บริษัทถือว่าการประกันการรับซื้อแท้จริงคือ ค่าจ้างเลี้ยงนั่นเอง นอกจากนี้ เกษตรกรยังได้รับค่าจ้างจากการทำงานในไร่ซึ่งส่วนมากใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่ใช้เทคโนโลยีสูง ใช้แทรกเตอร์ติดแอร์ ไถ หว่าน มีวิศวกรเป็นผู้ควบคุมและขับเคลื่อน เพาะปลูกพืชวัตถุดิบเพื่อใช้ผลิตอาหารสัตว์ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น ถ้าสมาชิกปฏิบัติตามระเบียบของโครงการเมื่อครบ 7 ปีแล้ว สมาชิกจะเป็นอิสระ บริษัทจะให้ที่ทำกินครอบครัวละ 25 ไร่ ห้ามสมาชิกขายแต่ตกทอดเป็นมรดกของลูกหลานได้ ซึ่งเป็นสิ่งจูงใจสมาชิกให้พอใจและทำงานให้บริษัทด้วยความตั้งใจ

ตามที่กล่าวมานี้เรียกว่าเป็นการเกษตรครบวงจร เพราะว่าเป็นกระบวนการผลิตที่มีการจัดการ หรือการวางแผนการผลิตในขั้นตอนต่าง ๆ โดยผู้ประกอบการรายเดียวหรือกลุ่มเดียวกัน หรือเรียกว่า การผลิตแบบรวมตัวกันในแนวดิ่ง (Vertical Integration) เช่น ผู้ประกอบการผลิตอาหารสัตว์ จะผลิตลูกไก่เนื้อ และเลี้ยงไก่เนื้อเอง รวมถึงการจัดการผลิตไก่ชำแหละออกสู่ตลาดด้วย

ในประเทศไทย การเกษตรครบวงจรมีการประกอบการกันมากขึ้น ซึ่งจะพบมาก ได้แก่

1. โรงงานผลิตอาหารสัตว์และเลี้ยงไก่ ได้แก่ อาหารสัตว์
2. โรงงานผลิตน้ำตาลทราย ได้แก่ อ้อย
3. โรงงานอาหารกระป๋อง ได้แก่ สับปะรด
4. โรงงานหีบน้ำมันปาล์ม ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน
5. โรงงานผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับหมูขุน ได้แก่ หมูมีชีวิต

การเกษตรครบวงจร มีเป้าหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การสร้างหลักประกันทางด้านอุปทานของผลผลิตเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานของกิจการ (Ensure Supply) ซึ่งต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อสร้างขึ้นมา และรวมตลอดถึงความสามารถในการแสวงหาผลประโยชน์จากขั้นตอนต่าง ๆ ของการผลิตตั้งแต่วัตถุดิบจนถึงสินค้าสำเร็จรูปขั้นสุดท้าย

เขตเกษตรเศรษฐกิจ (Agro-Economic Zone)

ประเทศไทย ได้แบ่งพื้นที่เพาะปลูกตามจังหวัดต่าง ๆ เป็น 19 เขต ดังต่อไปนี้

เขตเกษตรเศรษฐกิจที่	จังหวัดรวมอยู่ในเขต
1	นครพนม สกลนคร หนองคาย อุดรธานี เลย มุกดาหาร
2	ยโสธร อุบลราชธานี
3	กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด
4	บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์
5	ชัยภูมิ นครราชสีมา
6	นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุทัยธานี
7	ลพบุรี สระบุรี
8	กำแพงเพชร ตาก พิจิตร พิษณุโลก
9	น่าน แพร่ ลำปาง สุโขทัย อุตรดิตถ์
10	เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา
11	ชัยนาท นครนายก นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง กรุงเทพฯ
12	กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี
13	ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี
14	สมุทรปราการ สมุทรสาคร สมุทรสงคราม
15	ชลบุรี ระยอง
16	จันทบุรี ตราด
17	ชุมพร นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา สุราษฎร์ธานี
18	กระบี่ ตรัง พังงา ภูเก็ต ระนอง สตูล
19	นราธิวาส ปัตตานี ยะลา

ที่มา : ศูนย์สถิติการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2530

ผลิตผลสินค้าเกษตร

สินค้าเกษตรของประเทศไทย มีการผลิตได้หลายชนิด และปริมาณผลผลิตที่ได้มากน้อยแตกต่างกัน สินค้าเศรษฐกิจไม่กี่ชนิดที่ผลิตได้จำนวนมาก และทำรายได้ให้ประเทศไทยในแต่ละปีมีมูลค่าเป็นเงินจำนวนมาก เพื่อแสดงให้เห็นว่าปริมาณสินค้าและมูลค่าที่ขายได้ในระดับของเกษตรกรในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา อาจศึกษาได้จากสถิติดังต่อไปนี้

มูลค่าผลิตผลเกษตรกรรม ป่าไม้ และประมงที่สำคัญ ตามราคาที่ใช้เกษตรกรขายได้

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทผลิตผล	มูลค่าของผลิตผลตามราคาที่ใช้เกษตรกรขายได้				
	2528	2529	2530	2531	2532
ข้าว	46,627.2	56,491.3	969.4	85,689.5	70,841.7
ข้าวเปลือก	46,627.2	56,491.3	969.4	85,689.5	70,841.7
พืชอาหาร	29,394.5	33,422.0	31,993.2	41,280.5	41,418.6
ข้าวโพด	8,980.1	6,894.0	6,896.5	12,248.0	12,870.3
ถั่วเขียว	2,069.8	1,773.6	2,122.3	2,857.2	2,265.8
มันสำปะหลัง	11,898.8	17,403.2	13,607.3	13,589.0	12,834.3
อ้อย	5,710.1	7,041.6	8,918.7	12,100.6	12,887.6
ข้าวฟ่าง	735.7	310.5	448.4	485.9	561.4
พืชน้ำมัน	6,623.7	7,632.8	8,623.4	11,060.2	11,487.3
เมล็ดละหุ่ง	205.3	191.2	153.0	197.0	214.1
ถั่วลิสง	1,218.5	844.2	1,129.2	1,260.9	1,293.6
ถั่วเหลือง	1,884.4	2,263.7	2,705.3	4,372.2	4,928.5
เม็ดงา	283.7	283.1	252.8	286.1	410.7

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทผลิตผล	มูลค่าของผลิตผลตามราคาที่เกษตรกรขายได้				
	2528	2529	2530	2531	2532
บ&I - J	2,148.0	2,715.3	2,715.3	3,769.4	2,608
ปาล์มน้ำมัน	883.8	778.1	1,667.8	1,174.6	2,031.5
พืชใช้เส้นใย	2,113.3	1,654.8	1,913.2	2,165.7	2,490.8
ฝ้าย	860.8	688.9	950.6	1,154.5	1,226.5
นุ่น	253.6	225.9	252.6	280.1	267.9
ปอแก้ว	998.9	740.0	710.0	731.1	996.4
พืชอื่น ๆ	24,226.0	24,174.3	26,755.0	29,856.3	30,901.7
พริกใหญ่	1,644.7	1,085.8	1,591.5	1,524.2	603.7
หอมใหญ่	239.0	105.1	203.6	161.8	135.4
หอมแดง	561.2	677.1	651.5	514.4	854.4
กระเทียม	669.5	912.9	2,214.2	1,763.9	1,240.4
ยาสูบเวอร์จิเนีย (สด)	589.8	573.8	362.6	388.7	378.5
ยาสูบเบอร์เลย์	277.0	436.4	438.2	608.0	709.2
กาแฟ	873.9	1,775.0	836.3	1,152.0	1,256.6
พืชผัก	7,037.0	7,155.0	8,694.0	9,377.0	11,837.0
ผลไม้	12,247.0	11,315.0	13,631.0	14,128.0	13,265.0
ผลิตภัณฑ์ยางพารา	11,401.7	12,653.2	15,462.2	18,753.2	16,077.0
ยางแผ่น	11,401.7	12,653.2	15,452.2	18,753.2	16,077.0
ผลิตภัณฑ์จากป่า	6,265.7	6,799.2	7,766.4	8,337.6	4,665.8
ไม้สัก	389.7	673.0	491.1	563.2	341.0
ไม้ยาง	1,281.7	1,403.6	1,412.3	1,541.9	444.2
ไม้เต็งรัง	469.6	430	523.0	539.4	356.3
ไม้ตะเคียน	186.7	1	161.5	181.4	98.5

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทผลผลิต	มูลค่าของผลผลิตตามราคาที่เกี่ยวข้องการขายได้				
	2526	2529	2530	2531	2532
ไม้แดง	472.8	5	518.7	632.6	408.7
ไม้พลาญ	85.9	94	73.7	116.0	76.5
ไม้ประดู่	241.1	203.1	285.9	270.1	290.7
ไม้ตะแบก	82.7	113.9	308.8	95.6	19.0
ไม้อื่น ๆ	2,314.7	2,523.1	2,866.3	2,973.3	1,538.0
พืนและถ่าน	469.9	387.7	711.5	732.6	482.3
ผลิตภัณฑ์จากป่าอื่น	287.9	286.9	455.6	691.5	610.6
สัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์	30,371.4	32,986.0	35,535.8	46,144.1	52,126.8
กระบือ	6,024.9	6,114.2	5,505.3	7,652.4	7,400.4
โค	5,688.8	5,704.7	5,756.8	9,407.8	9,993.2
สุกร	6,897.6	8,800.9	10,916.8	13,553.7	16,561.0
เป็ด, ไก่	6,719.8	7,738.0	8,692.3	9,365.6	10,940.4
ไข่เป็ด, ไข่ไก่	4,662.8	4,175.1	4,081.7	5,506.2	6,439.7
นมสด	377.5	453.1	582.9	658.4	792.2
ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ	19,785.5	22,641.6	27,641.6	32,422.5	
สัตว์น้ำจืด	4,134.9	4,004.9	4,558.4	4,382.6	
สัตว์น้ำเค็ม	15,650.6	18,978.4	23,083.2	28,039.9	
รวม	176,129.3	196,710.7	224,374.1	239,442.3	230,009.7

ที่มา : สำนักงานสถิติการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2523

ผลผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย

ประเทศไทยมีพืชเศรษฐกิจหลายชนิดที่มีการผลิตได้เป็นจำนวนมาก ได้สนองความต้องการอุปโภคบริโภคของประชากรไทยและต่างประเทศคิดเป็นมูลค่าจำนวนมากในแต่ละปี ดังสถิติแสดงผลผลิตพืชเศรษฐกิจบางชนิดไว้ดังต่อไปนี้

ผลผลิตข้าว (นาปีและนาปรัง) (Rice)

ปี เพาะปลูก	เนื้อที่ เพาะปลูก (100 ไร่)	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว 1,000 ไร่	ผลผลิต ,000 ตัน	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ (กก.)	ราคา เกษตรกร ขายได้ บาท/เกวียน	มูลค่าตามที่ เกษตรกร ขายได้ (ล้านบาท)
2523124	60,110	57,501	17,368	302	3,165	54,970.0
2524125	59,970	57,906	17,774	312	2,876	51,119.0
2525126	60,134	55,875	16,879	302	2,937	49,572.2
2526127	62,596	60,038	19,549	326	2,785	54,443.a
2527/28	62,329	60,186	19,905	331	2,325	46,278.7
2528/29	63,422	61,457	20,264	330	2,301	46,627.2
2529130	61,571	57,463	18,868	28	2,994	56,491.3
2530/31	58,888	57,169	18,428	322	3,764	69,364.0
2531132	64,677	61,912	21,263	343	4,030	85,689.5
2532/33	65,218	62,394	20,177	323	3,511	70,841.7

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (Maize)

ปี เพาะปลูก	เนื้อที่ เพาะปลูก	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต เฉลี่ยต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เหมาะสม ขายได้ บาท/กก.	มูลค่าที่เหมาะสม ขายได้ (ล้านบาท)
2523/24	8,960	8,409	2,998	357	2.43	7,284.9
2524/25	9,796	9,157	3,449	377	2.18	7,519.8
2525/26	10,494	8,163	3,002	368	2.04	6,124.7
2526/27	10,552	9,792	3,552	363	2.49	8,845.5
2527/28	11,355	10,866	4,226	389	2.33	9,845.6
2528/29	12,377	11,990	4,934	412	1.83	8,080.1
2529/30	12,194	11,345	4,309	380	1.60	6,894.0
2530/31	10,941	8,484	2,981	328	2.48	6,896.5
2531/32	11,471	11,163	4,675	419	2.62	12,248.9
2532/33	11,165	10,687	4,393	411	2.93	12,870.3

มันสำปะหลัง (Cassava)

ปี	เนื้อที่ เพาะปลูก	เนื้อที่ เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ผลผลิต เฉลี่ยต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เหมาะสม ขายได้ (บาท/กก.)	มูลค่าที่เหมาะสม ขายได้ (ล้านบาท)
2524	7,940	7,769	17,744	2,284	0.46	8,162.2
2525	7,726	6,795	17,788	2,618	0.51	9,071.8
2526	8,552	6,362	18,989	2,985	0.74	14,051.5
2527	8,780	8,345	19,985	2,395	0.66	13,190.3
2528	9,230	8,603	19,263	2,239	0.40	7,705.1
2529	7,748	7,528	15,255	2,026	0.78	11,898.8
2530	8,820	8,567	19,554	2,283	0.89	17,403.2
2531	9,879	9,668	22,307	2,307	0.61	13,607.3
2532	10,136	9,957	24,264	2,437	0.56	13,587.8
2533	9,562	9,297	20,701	2,227	0.62	12,834.3

อ้อยโรงงาน (Sugar Cane)

บาท/ตัน

2523/24	2,927	2,853	19,854	6,958	635.82	12,623.4
2524/25	3,657	3,833	30,200	7,878	417.70	14,426.5
2525/26	3,645	3,607	24,407	6,766	308.00	7,517.5
2526/27	3,607	3,349	23,869	7,127	347.00	8,282.7
2527/28	3,424	3,319	25,055	7,549	305.00	7,641.8
2528/29	3,443	3,412	24,093	7,061	237.00	5,710.1
2529/30	3,370	3,251	24,450	7,521	288.00	7,041.6
2530/31	3,664	3,566	27,191	7,624	328.00	8,918.7
2531/32	4,133	4,122	26,668	8,896	329.97	12,099.5
2532/33	4,298	4,290	33,561	7,823	384.00	12,887.6

ถั่วเขียว (Mungbean)

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก 1,000 ไร่	เนื้อที่เก็บ เกี่ยว 1,000 ไร่	ผลผลิต ,000 ตัน	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ (กก.)	ราคาที่ เกษตรกร ขายได้	มูลค่าตามราคา เกษตรกร ขายได้(ล้านบาท)
2523-24	2,796	2,469	261	106	5.85	1,527.1
2524-25	3,040	2,861	284	99	6.56	1,860.7
2525-26	3,034	2,775	281	101	7.01	1,971.6
2526-27	3,022	2,805	288	103	7.07	2,038.5
2527-28	3,280	3,017	352	112	6.44	2,269.2
2528-29	3,426	3,307	323	98	6.40	2,069.8
2529-30	3,172	3,081	301	98	5.89	1,778.6
2530-31	2,900	2,735	267	98	7.94	2,122.4
2531-32	2,964	2,888	333	115	8.59	2,875.2
2532-33	3,205	3,102	356	115	6.36	2,285.1

ข้าวฟ่าง (sorghum)

2523-24	1,546	1,463	237	162	2.24	530.9
2524-25	1,749	1,663	274	164	2.64	7,722.1
2525-26	1,534	1,476	236	160	2.58	609.7
2526-27	1,657	1,568	327	209	2.70	883.1
2527-26	1,838	1,773	374	211	2.26	849.9
2528-29	1,935	1,823	404	222	1.82	735.7
2529-30	1,212	1,143	211	184	1.47	310.5
2530-31	1,105	998	192	192	2.34	448.4
2531-32	1,126	1,085	215	198	2.26	485.9
2532-33	1,171	1,113	231	208	2.43	561.4

ถั่วเหลือง (soybean)

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก 1,000 ไร่	เนื้อที่เก็บเกี่ยว 1,000 ไร่	ผลผลิต 1,000 ตัน	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เกษตรกร ขายได้ (บาท-กก.)	มูลค่าตามราคา ที่เกษตรกรขายได้ (ล้านบาท)
2523/24	788	658	100	152	5.78	578.1
2524/25	797	781	132	168	6.81	895.7
2525/26	778	631	113	180	5.12	580.6
2526/27	1,008	974	179	184	6.07	1,087.3
2527/28	1,253	1,208	246	204	6.00	1,478.7
2528/29	1,524	1,505	309	206	6.09	1,884.4
2529/30	1,799	1,763	356	202	6.15	2,192.4
2530/31	2,260	1,896	338	178	8.01	2,705.3
2531/32	2,508	2,451	517	211	8.46	4,372.2
2532/33	3,209	3,140	672	214	7.33	4,928.5

ถั่วลิสง (Groundnuts)

2523124	656	624	129	207	8,00	1,030.4
2524/25	764	733	147	200	6.59	965.6
2525/26	761	734	154	198	7.18	1,043.4
2526127	783	753	147	194	7.48	1,096.2
2527/28	820	781	172	220	5.30	912.0
2528/29	779	756	171	227	7.11	1,218.5
2529/30	790	781	169	217	4.99	844.2
2530/31	763	736	162	219	6.99	1,129.2
2531/32	771	737	164	222	7.71	1,260.9
2532/33	769	752	161	215	8.01	1,293.6

มะพร้าว (Coconut)

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก 1,000ไร่	เนื้อที่เก็บเกี่ยว 1,000 ไร่	ผลผลิต ,000 ตัน	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ (กก.)	ค่าที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/ตัน)	มูลค่าตามราคา ที่เกษตรกรขาย ได้ (ล้านบาท)
2523	2,363	1,453	671	462	3,112.00	2,088.5
2524	2,373	1,720	887	516	2,880.00	2,555.3
2525	2,443	1,738	1,076	619	1,856.00	1,996.9
2526	2,451	1,754	1,102	628	2,871.20	3,162.7
2527	2,511	1,853	1,128	609	3,128.00	3,523.0
2528	2,593	1,915	1,226	640	1,752.00	2,418.0
2529	2,586	2,045	1,289	626	1,776.00	2,272.6
2530	2,545	2,072	1,311	632	2,072.00	2,715.3
2531	2,490	2,106	1,376	654	2,736.00	3,769.4
2532	2,431	2,190	1,437	656	1,816.00	2,608.9

ปาล์มน้ำมัน (Oil Palm)

2523	227	70	107	1,543	1.29	138.6
2524	283	94	153	1,619	1.24	189.5
2525	333	155	254	1,642	1.19	302.3
2526	374	227	303	1,333	1.43	433.8
2527	431	283	394	1,391	1.72	677.2
2526	514	333	610	1,831	1.51	920.4
2529	561	375	695	1,853	1.12	778.1
2530	615	432	728	1,685	2.29	1,667.8
2531	682	517	885	1,711	2.86	2,531.4

ฝ้าย (Cotton)

ปี	พื้นที่เพาะปลูก 1,000 ไร่	พื้นที่เก็บเกี่ยว 1,000 ไร่	ผลผลิต 1,000 ตัน	ผลผลิตต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เกษตรกร ขายได้ บาท/กก.	มูลค่าตามราคา เกษตรกรขายได้ (ล้านบาท)
2523/24	949	903	193	213	9.60	1,848.7
2524/25	967	952	176	185	9.89	1,738.0
2525/26	715	670	122	182	10.10	1,232.3
2526/27	638	625	119	191	11.60	1,383.0
2527/28	451	437	79	182	11.79	936.4
2528/29	519	506	102	201	8.48	860.8
2529/30	315	305	57	188	12.03	680.8
2530/31	412	397	74	187	12.79	950.6
2531/32	442	441	106	269	10.94	1,154.5
2532/33	399	394	86	218	14.29	1,226.5

ปอแก้ว (Kenaf)

2523-24	1,068	1,050	211	201	4.35	919.3
2524-25	1,166	1,117	194	174	4.2%	829.6
2525-26	1,357	1,286	200	155	4.27	852.3
2526-27	1,343	1,327	235	177	3.61	847.6
2527-28	1,022	898	162	180	8.85	1,429.9
2528-29	1,454	1,374	247	180	4.04	99.9
2529-30	1,283	1,263	226	179	3.27	740.0
2530-31	1,005	012	158	173	4.49	710.0
2531-32	810	787	157	199	4.66	731.1
2532-33	793	745	149	200	6.68	996.4

ยางพารา (Para rubber)

ปี	เนื้อที่เพาะปลูก 1,000 ไร่	เนื้อที่กรีดยางได้ 1,000 ไร่	ผลผลิต 1,000 ตัน	ผลผลิตเฉลี่ย ต่อไร่ (กก.)	ราคาที่เกษตรกร ขายได้ (บาท/กก.)	มูลค่าตามราคา ที่เกษตรกร ขายได้ (ล้านบาท)
2523	6,915	7,753	465	60	15.98	7,433.9
2524	9,867	7,933	508	64	13.23	6,717.1
2525	10,001	8,862	576	65	16.61	9,567.4
2526	10,143	8,864	594	67	14.63	8,688.1
2527	10,254	8,572	617	72	14.76	9,109.4
2528	10,288	8,921	773	88	14.75	11,401.8
2529	10,346	9,001	811	90	15.60	12,653.3
2530	10,399	9,253	891	96	18.16	16,187.8
2531	10,577	9,247	862	93	21.76	18,752.8
2532	10,637	9,358	936	100	17.18	16,077.0

การใช้ที่ดินถือครองทางการเกษตรของประเทศไทย

ภาค	ที่อยู่อาศัย	ที่นา	ที่พืชไร่	ที่ไม้ผลและ ไม้ยืนต้น	ที่สวนผักและ ไม้ดอก	ที่เลี้ยงปศุสัตว์	ที่รกร้าง ว่างเปล่า	อื่น ๆ	รวม
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,147,552	38,594,234	13,439,713	1,844,652	414,775	929,274	4,075,260	567,149	60,827,495
เหนือ	953,948	16,952,374	11,757,104	1,610,600	326,340	1,120,525	1,006,368	293,519	34,020,778
กลาง	797,262	14,352,675	10,296,603	4,233,185	217,054	2,563,224	902,307	600,307	33,962,885
ใต้	444,662	4,292,162	225,832	11,846,389	69,622	149,435	1,700,092	261,304	18,989,498

มูลค่าสินค้าส่งออก นำเข้าและดุลการค้า

(หน่วย : ล้านบาท)

ปี	สินค้าขาออก			รวมมูลค่าสินค้า ขาเข้าทั้งหมด	ดุลการค้า
	สินค้ากำเนิด ภายในประเทศ	สินค้าส่งกลับออก นอกประเทศ	รวมมูลค่าสินค้า ส่งออกทั้งหมด		
2523	130,406	2,791	133,197	193,618	-60,421
2524	148,962	4,039	153,001	219,026	-66,025
2525	156,039	3,689	159,728	196,616	-36,888
2526	144,322	2,150	146,472	236,609	-90,137
2527	172,075	3,162	175,237	245,155	-69,918
2528	191,612	1,753	193,365	251,169	-57,803
2529	232,095	1,288	233,383	241,358	-7,975
2530	299,090	763	299,853	334,340	-34,487
2531	402,320	1,250	403,510	513,114	-109,544
2532	515,194	1,121	516,315	662,679	-146,364

ที่มา : กรมศุลกากร

คุณสมบัติของสินค้าเกษตร

สินค้าเกษตรมีคุณสมบัติเฉพาะที่แตกต่างกับสินค้าประเภทอื่น แม้แต่สินค้าเกษตรต่างชนิดกันก็ยังมีคุณสมบัติต่างกันได้เช่นกัน ดังนั้น อาจสรุปคุณสมบัติที่สำคัญของสินค้าเกษตรโดยทั่วไปได้ดังนี้

1. การเน่าเปื่อยเสียหายง่าย (Perishable Products)

สินค้าเกษตรหลายชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าสด ประเภท ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ไม่สามารถทนอยู่ตามสภาพเดิมได้นานหลังจากการเก็บเกี่ยว ถ้าการจัดการสินค้าเหล่านี้เป็นไปอย่างไม่เหมาะสมแล้ว อาการของการเหี่ยวแห้ง เน่าเปื่อย เสียหายจะเกิดขึ้นกับสินค้าเหล่านั้นได้เสมอ ดังนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรหรือคนกลางก็ตามต้องรู้จักวิธีการเก็บเกี่ยวรวบรวมบรรจุภาชนะขนส่ง ปกป้องรักษาและอื่น ๆ ให้สินค้านั้นอยู่ในสภาพปลอดภัยมิใช่เฉพาะในการครอบครองของตนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น จะต้องมองการณ์ไกลจนกว่าสินค้านั้นจะถึงผู้บริโภคอีกด้วย คุณสมบัติเกี่ยวกับการเน่าเปื่อยเสียหายของสินค้าเกษตรจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องเรียนรู้เสมอ

2. ต้องแปรรูปก่อนบริโภค

สินค้าเกษตรส่วนมากไม่สามารถนำมาใช้บริโภคได้ทันทีจำเป็นต้องผ่านกระบวนการแปรรูปเสียก่อน เช่น การแปรรูปจากข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร และข้าวสารเป็นข้าวสุกเพื่อการบริโภค เป็นต้น เนื่องจากคุณสมบัติของสินค้าเกษตรดังกล่าวนี้ทำให้เกิดตลาดของวัตถุดิบเพื่อโรงงานแปรรูปและตลาดสินค้าสำเร็จรูป หรือสินค้าบริโภค เพื่อผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย

3. ต้องรวบรวมให้เป็นกลุ่มก้อน (Bulky)

สินค้าเกษตรบางชนิด เป็นเมล็ดมีขนาดเล็ก จำเป็นต้องจัดการรวบรวมเข้าด้วยกันเพื่อบรรจุไปเป็นถุง หรือกระสอบ ให้สะดวกต่อการขนส่ง แต่สินค้าเหล่านี้ก็ยังคงเกะกะและกินเนื้อที่ในระหว่างการขนส่งบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องพยายามจัดหาวิธีการขนส่งที่เหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงภัยและต้นทุนการขนส่ง เช่น โดยการผลัดภาชนะค่าขนส่งไปใช้ลูกค้า เป็นต้น

4. คุณภาพของสินค้าไม่แน่นอน

สินค้าเกษตรชนิดเดียวกัน ใช้พันธุ์เพาะปลูกอย่างเดียวกัน มีกรรมวิธีการผลิตเหมือนกัน แต่เพาะปลูกในพื้นที่แตกต่างกัน ผลผลิตที่ได้จะไม่เหมือนกัน เช่น ส้มเขียวหวานบางมดคุณภาพดีกว่าส้มชนิดเดียวกันที่เพาะปลูกพื้นที่แห่งอื่น ลำไยที่ผลิตในภาคเหนือคุณภาพจะดีกว่าลำไยที่ผลิตในภาคอื่น ทูเรียน เพาะปลูกที่จังหวัดนนทบุรี คุณภาพดีกว่าทูเรียนที่เพาะปลูกจังหวัดแถบตะวันออก เป็นต้น

ปัญหาด้านการผลิตสินค้าเกษตร¹

เนื่องจากภาคการเกษตรยังคงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เพราะปัจจุบันภาคการเกษตรยังเป็นแหล่งจ้างงานและแหล่งหาเงินตราต่างประเทศที่สำคัญที่สุด ซึ่งกล่าวได้ว่า ปัจจุบันยังมีแรงงานอยู่ในภาคเกษตรถึงร้อยละ 60 ของจำนวนแรงงานทั้งหมด มีประชากรอยู่ในภาคการเกษตรถึงร้อยละ 65 ของประชากรทั้งหมดประเทศ แต่ปัจจุบันภาคการเกษตรของไทยยังคงประสบปัญหาทั้งด้านการผลิตและการตลาด ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยกันแก้ปัญหาดังกล่าว ก่อนที่ปัญหานั้นจะเรื้อรังจนยากที่จะแก้ไขได้ ดังนั้น จึงสามารถสรุปปัญหาต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. โครงสร้างการผลิตด้านการเกษตรของไทยขึ้นอยู่กับพืชไม่กี่ชนิด

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญที่ทำรายได้ให้แก่เกษตรกรคิดเป็นมูลค่าจำนวนมาก ได้แก่ พืชดังต่อไปนี้

- 1.1 ข้าว
- 1.2 พืชอาหาร ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ถั่วเขียว ข้าวฟ่าง เป็นต้น
- 1.3 ยางพารา
- 1.4 พืชน้ำมัน ได้แก่ มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน ละหุ่ง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง งา เป็นต้น
- 1.5 พืชเส้นใย ได้แก่ ฝ้าย นุ่น ปอแก้ว เป็นต้น
- 1.6 พืชอื่น ๆ ได้แก่ กระเทียม พริก หัวหอม ไบยาสูบ ผักและผลไม้
- 1.7 ผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ได้แก่ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ ไข่เป็ด ไข่ไก่ นมสด เป็นต้น
- 1.8 ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ รวมทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม
- 1.9 ผลิตภัณฑ์จากป่า ได้แก่ ไม้ชนิดต่าง ๆ ฟืน ถ่าน เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า โครงสร้างของการผลิตสินค้าเกษตรของไทยขึ้นอยู่กับการผลิตพืชเพียงไม่กี่ชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งขึ้นอยู่กับข้าวและพืชอาหาร ซึ่งผลิตได้รวมกันมีมูลค่าเกือบครึ่งหนึ่งของมูลค่าผลผลิตตามราคาที่เกษตรกรขายได้ทั่วประเทศ

พืชผลจากการเกษตรของไทยดังกล่าวนี้ต้องพึ่งตลาดโลก และประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ต่างมีนโยบายที่จะพึ่งตัวเองในด้านอาหาร จึงส่งเสริมการผลิตอาหารภายในประเทศ โดยมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้ผลผลิตพืชอาหารของโลกเพิ่มขึ้นมากกว่าการเพิ่มของปริมาณการบริโภค จึงทำให้สต็อกพืชอาหารทั้งของประเทศ ผู้ส่งออก และประเทศผู้นำเข้าเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การค้าพืชอาหารของโลกกลับหดตัวลง เนื่องจากความต้องการนำเข้าของประเทศผู้นำเข้าลดลง การแข่งขันทางการค้าจึงทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ราคาสินค้าจึงมีแนวโน้มตกต่ำลง ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศชะลอตัว

¹ฝ่ายวิชาการ, ธนาคารกสิกรไทย 2528

การที่ประเทศไทยต้องพึ่งพิงเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิด ถ้าเกิดภัยธรรมชาติขึ้น ทำให้พืชผล การเกษตรกลับได้รับความเสียหาย และกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของประเทศ เช่น การเกิด ภาวะฝนแล้ง พืชผลเกษตรหลัก คือ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และข้าวโพด ได้รับความเสียหาย มีผลทำให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศลดต่ำลง

ปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้ดังต่อไปนี้

โดยการปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ให้สอดคล้องกับทิศทางการค้าของโลก ได้แก่ การกระจายไปผลิตสินค้าอื่น ๆ ให้มากขึ้น อาจทำได้ดังนี้

1. ลดการผลิตสินค้าที่มีอนาคตทางการตลาดในปัจจุบันไม่ค่อยดีให้น้อยลง
2. ควบคุมพื้นที่เพาะปลูกสินค้าที่อนาคตทางการตลาดค่อนข้างจะอึมครึม โดยหันไปเน้นการเพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่เพราะปลูกแทน
3. ส่งเสริมให้มีการผลิตสินค้าเกษตรที่มีแนวโน้มความต้องการของตลาดมาก ทั้งนี้ เพื่อจุดประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

3.1 เพื่อสนองความต้องการภายในประเทศ หรือทดแทนการนำเข้า สินค้า เกษตรกลุ่มนี้อาจเป็นสินค้าที่ผลิตได้ภายในประเทศ แต่ไม่เพียงพอความต้องการ ต้องสั่งเข้ามา ปีหนึ่งคิดมูลค่าเป็นเงินจำนวนมาก เช่น ถั่วเหลือง ฝ้าย เยื่อกระดาษ (ทำจากไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัส) หลานข้าวสาลี ข้าวมอลสต์ แอปเปิ้ล แพร์ ปลายุน่า ผลิตภัณฑ์นม เป็นต้น

3.2 เพื่อส่งเสริมการส่งออกโดยการเลือกผลิตสินค้าเกษตรที่ตลาดต่างประเทศ ต้องการมาก และประเทศไทยก็สามารถจัดการเพาะปลูกได้ดี เช่น ละหุ่ง นุ่น มะเขือเทศ ข้าวโพดอ่อน ถั่วลิสง เห็ดกระดุม หน่อไม้ฝรั่ง ส้มโอ มังคุด มะละกอ มะม่วง มะขาม มะม่วง หิมพานต์ หน่อไม้ ไม้ไผ่ กระจวาน วนิลา สุกรแซ่แข็ง โค กระบือ ไก่ กุ้ง สาหร่ายทะเล เป็นต้น

4. รัฐบาลควรส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยพืชผลการเกษตรเมืองร้อนใหม่ ๆ เพื่อหาช่องทาง นำมาผลิตในประเทศมากขึ้น แทนที่จะมุ่งศึกษาพืชเศรษฐกิจที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะจะเป็น รากฐานในการกระจายการผลิตสินค้าเกษตรให้มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อรักษาเสถียรภาพ การส่งออกของประเทศในระยะยาว

2. ปัญหาต้นทุนการผลิตและการตลาดสูง

เนื่องจากเกษตรกรผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีหน่วยการผลิตขนาดเล็กกระจัดกระจายทั่วไป ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ จึงทำให้ต้นทุนการผลิต การรวบรวม การจัดเตรียมการบรรจุภาชนะ การเก็บรักษา การหีบยกเคลื่อนย้าย และการขนส่งต้องเสียค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงบางครั้งไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้

ปัญหาดังกล่าวอาจแก้ไขได้ดังนี้

เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องริเริ่มแก้ไขปัญหาของภาคเกษตรกรรมของประเทศโดยวิธีการพอสรุปได้ดังนี้

2.1 เร่งให้มีการประกาศเขตเศรษฐกิจ สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดต่าง ๆ ให้เสร็จโดยเร็ว และควรมีมาตรการป้องกันมิให้เกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปนอกเหนือเขตเศรษฐกิจที่กำหนดโดยทำความเข้าใจกับเกษตรกร ให้ทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับในการเพาะปลูกพืชตามกรอบที่รัฐบาลกำหนด ซึ่งจะช่วยให้ต้นทุนการผลิตและการตลาดของเกษตรกรต่ำลง ทำให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น

2.2 ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าเกษตร ตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ การเพาะปลูก การดูแลบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยว ส่งเสริมให้เกษตรกรรู้จักลดต้นทุนการผลิตโดยการทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เอง ติดต่อสื่อสาร ให้เข้าถึงเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ เจ้าหน้าที่การเกษตร เป็นต้น ทั้งนี้ มิได้ทำให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกสินค้าเกษตรได้ต้นทุนต่ำ และมีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังทำให้เกษตรกรขายสินค้าได้ราคาดีอีกด้วย

2.3 ส่งเสริมการเกษตรแบบครบวงจร คือ มีตั้งแต่การผลิต การแปรรูปไปจนถึงการตลาด ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตและการตลาดโดยส่วนรวมต่ำลง คุณภาพสินค้าสม่ำเสมอ สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ และจะทำให้เกษตรกรมีรายได้แน่นอนดีกว่าปล่อยให้ผลิตโดยลำพัง ซึ่งบางครั้งอาจผลิตสินค้าไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ทำให้ผลผลิตขายไม่ออก ราคาคงต่ำเป็นที่เดือดร้อนอยู่เสมอ

ตัวอย่างการคำนวณต้นทุนการผลิต

สินค้าเกษตรมีต้นทุนการผลิตที่สำคัญแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ต้นทุนคงที่และต้นทุนผันแปรได้ การจะใช้จ่ายเพื่อต้นทุนดังกล่าวมากหรือน้อยเท่าใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถการจัดการของเกษตรกรหรือผู้ผลิตเอง เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับการคำนวณหาต้นทุนการผลิตสินค้าเกษตรอาจศึกษาได้จาก การคำนวณหาต้นทุนการผลิตข้าวนาปีได้ดังนี้

ต้นทุนการผลิตข้าวนาปีทั้งประเทศไทย พ.ศ. 2531-2532

รายการ	หน่วย : บาท/ไร่		
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม
ต้นทุนผันแปร	259.80	492.01	751.81
เตรียมดิน	47.74	160.34	208.61
เตรียมพันธุ์เพาะปลูก	47.58	81.19	128.73
ดูแลรักษา	1.59	44.15	45.74
เก็บเกี่ยวรวมมัด	48.70	92.24	140.94
ค่าใช้จ่ายหลังการเก็บเกี่ยว	27.52	60.15	87.67
ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าพันธุ์	8.96	34.78	43.74
ค่าน้ำคอก ปุ๋ยเคมี	46.38	0.24	48.62
ค่ายาปราบศัตรูพืชและวัชพืช	7.30		7.30
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น			
ค่าอุปกรณ์การเกษตรและวัสดุอื่นๆ	4.85	-	4.85
ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์การเกษตร	1.90	-	1.90
ค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	<u>15.28</u>	<u>18.92</u>	<u>34.20</u>
ต้นทุนคงที่	10.36	<u>150.86</u>	<u>161.22</u>
ค่าใช้ที่ดิน ค่าภาษีที่ดิน ค่าเช่าที่ดิน	10.36	150.86	161.22
ค่าเสื่อมอุปกรณ์การเกษตร	-	<u>9.59</u>	<u>9.59</u>
ต้นทุนต่อไร่	<u>270.16</u>	<u>652.46</u>	<u>922.62</u>
ต้นทุนทั้งหมดต่อกิโลกรัม			3.07
ต้นทุนทั้งหมดต่อตัน, เกวียน			3,065.18
ผลผลิตต่อไร่ (กิโลกรัม)			301

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2523

3. ปัญหาคุณภาพของสินค้าเกษตร

ปัญหาคุณภาพสินค้าเกษตรมักจะพบกันอยู่เสมอโดยเฉพาะตลาดเพื่อการส่งออก แล้วจะพบกับปัญหานี้มากที่สุด เพราะประเทศผู้นำเข้าได้เข้มงวด ในคุณภาพของสินค้านำเข้ามากขึ้น สินค้าเกษตรจากประเทศไทยต้องประสบปัญหาหลายอย่าง เช่น สารแอฟลาทอกซิน ในข้าวโพด สารเอนโดรินในถั่วเขียว สารไบโอทอกซิน ในอาหารทะเลแช่แข็ง สารพิษตกค้างและแมลงในผักและผลไม้ ปัญหาดังกล่าวนี้นำให้มีผลกระทบต่อการขยายตลาดส่งออกเป็นอย่างมาก

แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่

3.1 เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับปัญหาสินค้าเกษตร ให้เกษตรกรระมัดระวังในคุณภาพของสินค้า โดยผลิตแต่สินค้าที่มีคุณภาพดีตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ เสนอแนะเทคโนโลยีภายหลังเก็บเกี่ยวให้เกษตรกรนำไปใช้เพื่อรักษาคุณภาพของสินค้าอย่างถูกวิธี

3.2 ควรส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันปรับปรุงคุณภาพของสินค้าและรวมกลุ่มกันขายสินค้าที่ผลิตได้ และให้ซื้อขายสินค้ากันตามคุณภาพมิใช่ซื้อขายกันแบบคละ การกระทำดังกล่าวจะทำให้รายได้ของเกษตรกรสูงขึ้น 2 ทาง คือ คุณภาพของสินค้าสูงขึ้นราคาควรดีขึ้น และสามารถตัดคนกลางบางระดับออกไป

3.3 ควรมีการฝึกอบรมให้เกษตรกรรู้จักใช้ยาปราบศัตรูพืชอย่างถูกวิธีเพื่อให้เป็นไปด้วยความประหยัด ปลอดภัย และไม่มีสารพิษตกค้าง ซึ่งจะมีปัญหาเมื่อส่งสินค้าไปขายในตลาดต่างประเทศ

4. ปัญหาความเสี่ยงภัยทางการผลิต

เนื่องจากการผลิตสินค้าเกษตรยังต้องพึ่งพิงจากธรรมชาติโดยเฉพาะ ดินฟ้าอากาศและปริมาณน้ำเพื่อการเพาะปลูกอยู่มาก จึงมีความเสี่ยงภัยทางการผลิต คือ เสี่ยงต่อผลผลิตล้มเหลว อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม ศัตรูพืชระบาด เป็นต้น ซึ่งสุดท้ายที่เกษตรกรสามารถจะควบคุมได้ ทำให้พืชผลได้รับความเสียหายและเกษตรกรต้องรับภาระความเสี่ยงภัยไว้ทั้งหมดเท่ากับเป็นการรับผลขาดทุนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่

รัฐบาลน่าจะเร่งจัดตั้ง สถาบันที่รับประกันพืชผลการเกษตรขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและควบคุมการรับประกันพืชผลการเกษตรอย่างจริงจัง ให้มีการดำเนินงานโดยร่วมมือกับภาคเอกชน คือ บริษัทประกันภัย ซึ่งมีสาขาครอบคลุมอยู่ในทุกจังหวัดเป็นผู้ออกกรมธรรม์รับประกันภัยพืชผล ส่วนหน่วยงานของรัฐบาลที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรับประกันภัยดังกล่าวจะจ่ายเงินค่าเบี้ยประกันภัยสมทบให้เกษตรกรเพื่อเกษตรกรจะได้ไม่ต้องรับภาระจ่ายค่าเบี้ยประกันสูงเกินไป ในขณะที่เดียวกันบริษัทประกันภัยก็ได้รับค่าเบี้ยประกันชดเชยจากรัฐบาลในจำนวนที่เพียงพอกับความเสียหายที่บริษัทต้องรับภาระแหล่งที่มาของเงินตามโครงการนี้รัฐบาลอาจหา

ได้มาจาก เงินกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร และเงินค่าธรรมเนียมพิเศษ จากการนำเข้าผลผลิต การเกษตรทุกชนิดจากต่างประเทศซึ่งในแต่ละปีประเทศไทยมีการนำเข้าคิดเป็นมูลค่าจำนวนมาก การประกันภัยนี้จะมุ่งเฉพาะเกษตรกรรายย่อยเท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งช่วยเหลือเกษตรกรอย่างแท้จริง เพราะปัจจุบันค่าธรรมเนียมพิเศษจากสินค้านำเข้ารัฐบาลได้ให้แก่อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมการลงทุนสูงไม่เกินร้อยละ 50 ของราคานำเข้าเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมดังกล่าว

5. ปัญหาการขาดแคลนเงินทุน

เนื่องจากโครงสร้างการเกษตรโดยเฉพาะประเทศไทย ส่วนใหญ่ประกอบด้วยเกษตรกร รายย่อยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป และไม่ค่อยมีหลักทรัพย์ หรือมีไม่เพียงพอที่จะวางเป็นหลัก ประกันในการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน และสถาบันการเงินก็ไม่อยากอำนวยสินเชื่อให้ เนื่องจากได้รับผลตอบแทนที่ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ทำให้เกษตรกรรายย่อยต้อง อาศัยแหล่งเงินทุนนอกระบบซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่สูง หรือบางครั้งก็มีเงื่อนไขที่ทำให้ ขาดอิสระในการจำหน่ายผลผลิตต้องขายผลผลิตในราคาต่ำกว่าที่ควรจะได้รับ จึงได้รายได้ต่ำ กว่าที่ควรจะเป็น

แนวทางในการแก้ไขปัญหา

พิจารณาทางด้านรัฐบาลควรดำเนินการดังนี้

จัดตั้งสำนักงานประกันสินเชื่อการเกษตร เพื่อทำหน้าที่ค้ำประกันสินเชื่อให้แก่ เกษตรกรรายย่อย เพื่อให้เกษตรกรรายย่อยสามารถหาแหล่งเงินสนับสนุนการผลิตสินค้าการ เกษตรจากสถาบันการเงินได้อย่างพอเพียง โดยสำนักงานคิดค่าบริการในการค้ำประกันจาก เกษตรกรดังกล่าวได้ตามสมควร

การเกษตรในทศวรรษหน้า

ปัจจุบันการเกษตรยังคงเป็นสาขาที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างเศรษฐกิจของไทย ไม่ว่าจะ มองจากจำนวนประชากรที่อยู่ในภาคการเกษตร ซึ่งมีประมาณร้อยละ 65 ของประชากรทั้งประเทศ ที่มีรายได้หลักจากการเกษตร หรือมองจากสัดส่วนด้านการส่งออก เช่น ในปี พ.ศ.2531 มูลค่า การส่งออกสินค้าเกษตรประมาณร้อยละ 49 ของมูลค่าการส่งออกทั้งหมดของประเทศ

แม้ว่ามูลค่าส่งออกดังกล่าวจะมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากสาขาอื่นได้พัฒนาขึ้นอย่าง รวดเร็วในระยะที่ผ่านมา แต่ความสำคัญด้านการเกษตรรวมทั้งความสนใจในการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตของเกษตรกร ยังคงเป็นเป้าหมายสำคัญที่ภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักวิชาการ และผู้ เกี่ยวข้องต่าง ๆ ยังคงให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง ในทศวรรษที่ผ่านมาการพัฒนาการ เกษตรของประเทศไทยได้ดำเนินไปในทิศทางที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยให้ตลาดเป็น ตัวชี้้นำในการปรับปรุงโครงสร้างการผลิตการเกษตรรวมทั้งเน้นความร่วมมือและประสานงาน

ระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน ซึ่งนับว่าได้ก่อให้เกิดความก้าวหน้าของการพัฒนาในภาคการเกษตรของไทยได้ในระดับหนึ่ง แต่การพัฒนาทางด้านการเกษตรในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถขจัดปัญหาทั้งหมดของการทำมาหากินของเกษตรกรและทำให้เกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทัดเทียมกับฐานะของประชากรนอกภาคเกษตร แต่กลับปรากฏว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนา การเกษตรทั้งในแง่การผลิตและการตลาดใหม่ ๆ เกิดขึ้นที่จำเป็นต้องการแก้ไขและพัฒนาต่อไป รวมทั้งปัญหาความแตกต่างด้านรายได้ระหว่างประชากรในภาคการเกษตรด้วยกันเอง และระหว่างภาคเกษตรกับนอกภาคการเกษตรที่ยังห่างกันอยู่มาก ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาในสาขานอกการเกษตรมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเป็นไปในอัตราที่สูงกว่าการขยายตัวของสาขาการเกษตรมาก

การเปลี่ยนแปลงภาคการเกษตรอันเป็นผลจากการพัฒนาในรอบทศวรรษที่ผ่านมาที่สำคัญและสามารถมองเห็นได้ค่อนข้างชัดเจนประการหนึ่ง ได้แก่ ระบบการผลิตของเกษตรกรได้มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการผลิต เพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น มีการพัฒนาโดยนำเอาเทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ รวมทั้งนำเอาวิทยาการการจัดการมาใช้ในการประกอบธุรกิจการเกษตรมากขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาการเกษตรในอนาคต ถ้าคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติด้านการเกษตรที่มีอยู่จำกัดและได้มีการนำมาใช้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ในปัจจุบันรวมทั้งยังจะเกิดแรงกดดันมากยิ่งขึ้น ในเรื่องของการแข่งขันการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด เพื่อทำการผลิตภายในสาขาการเกษตรเอง และแรงกดดันที่จะนำทรัพยากรธรรมชาติด้านการเกษตรที่มีอยู่ไปเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการขยาย การพัฒนาของสาขาอื่น เช่น ภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น นอกจากรากนั้น การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ภายนอกประเทศ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศได้ก่อให้เกิดแรงกดดันต่อการพัฒนาของสาขาการเกษตรอย่างมาก เพราะสินค้าเกษตรต้องพึ่งพาตลาดต่างประเทศในสัดส่วนที่จะสูงขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ดังกล่าวนี้ คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อไปในทศวรรษหน้าและย่อมส่งผลกระทบต่อนโยบายการพัฒนาการเกษตรของไทยอย่างสำคัญด้วย

การพัฒนาทางด้านการเกษตร จุดประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น อันจะนำไปสู่มาตรฐานการดำรงชีพทัดเทียมกับประชากรในภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ดังนั้นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงเกี่ยวกับ

1. เรื่องที่ทำกินของเกษตรกร

จำนวนประชากรทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ขนาดของเนื้อที่เพาะปลูกต่อครอบครัวจะลดน้อยลง เกษตรกรจึงพยายามหาที่ทำกินให้มากขึ้น จึงมีการบุกเบิกทำลายป่าเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลจึงหาแนวทางระบบประชากรในภาคการเกษตรให้ไปประกอบอาชีพอื่นมากขึ้น เพื่อไม่ให้เกษตรกรบุกเบิกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

2. การพัฒนาขีดความสามารถของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนมากมีระดับการศึกษาน้อย ควรได้รับการพิจารณาส่งเสริมการศึกษา หรือฝึกอบรมเฉพาะอาชีพให้มากขึ้น เพื่อจะได้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสำหรับการพัฒนาการเกษตรต่อไป

3. การปรับปรุงระบบการผลิตทางการเกษตร

การผลิตทางด้านเกษตรในอนาคตต้องอาศัยการศึกษาวิจัยตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศมากขึ้น เพื่อผลิตให้ตรงกับความต้องการของตลาดมิใช่ผลิตเพื่อการบริโภคอย่างสมัยก่อน

4. คุณภาพผลิตผลทางการเกษตร

สินค้าคุณภาพดีมีโอกาสต่อสู้กับคู่แข่งชั้นได้ง่าย และในอนาคตตลาดจะยอมรับสินค้าที่มีคุณภาพดีขายได้ง่าย

5. การสนับสนุนของรัฐบาล

ภาครัฐบาลควรให้การสนับสนุนภาคการเกษตรในเรื่องของการผลิตเพื่อสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ได้แก่

5.1 จัดการเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ทำกินให้เกษตรกร

5.2 จัดสรรเงินทุนเพื่อการเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร

5.3 จัดการเรื่องระดับราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจของประเทศ

6. ระบบการบริหารการพัฒนาการเกษตร

พัฒนาหน่วยงานและบุคลากรทางการเกษตรให้สามารถเข้าไปช่วยส่งเสริมการเกษตรได้อย่างเข้มแข็ง ได้แก่ การพัฒนาการเกษตรในรูปธุรกิจ ซึ่งยังไม่สามารถช่วยเกษตรกรได้มาก และอุตสาหกรรมเกษตร ซึ่งกำลังมีการขยายตัวกันอย่างกว้างขวาง